9 DE JUNY.
DIA MUNDIAL DELS ARXIUS
-PROTEGIR EL PATRIMONI DOCUMENTAL CATALÀ-

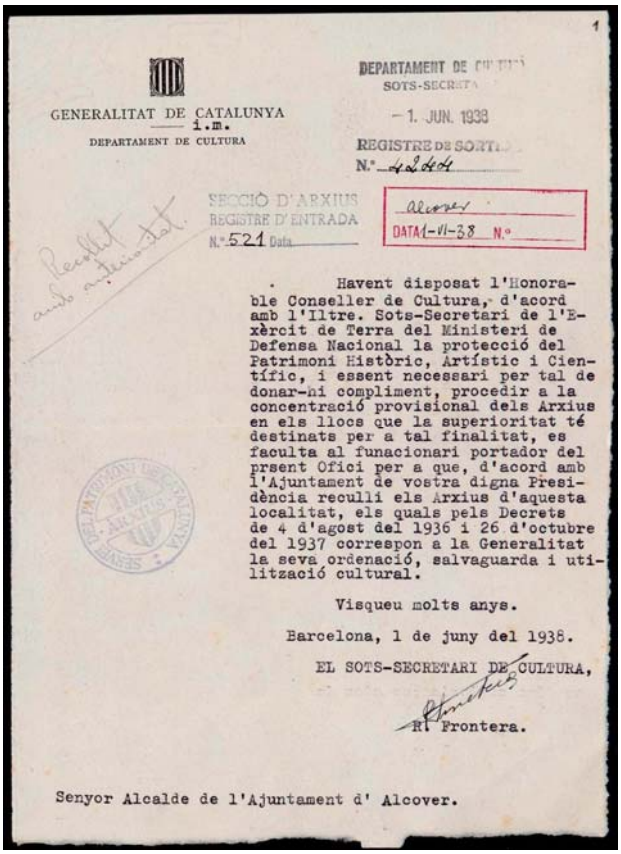

1

GENERALITAT DE CATALUNYA
i.m.
DEPARTAMENT DE CULTURA

DEPARTAMENT DE CULTURA
SOTS-SECRETARIA
– 1. JUN. 1938
REGISTRE DE SORTIDA
N.º 4264

SECCIÓ D'ARXIUS
REGISTRE D'ENTRADA
N.º 521 Data

Alcover
DATA 1-11-38 N.º

Havent disposat l'Honorable Conseller de Cultura, d'acord amb l'Iltre. Sots-Secretari de l'Exèrcit de Terra del Ministeri de Defensa Nacional la protecció del Patrimoni Històric, Artístic i Científic, i essent necessari per tal de donar-hi compliment, procedir a la concentració provisional dels Arxius en els llocs que la superioritat té destinats per a tal finalitat, es faculta al funacionari portador del prsent Ofici per a que, d'acord amb l'Ajuntament de vostra digna Presidència recullí els Arxius d'aquesta localitat, els quals pels Decrets de 4 d'agost del 1936 i 26 d'octubre del 1937 correspon a la Generalitat la seva ordenació, salvaguarda i utilització cultural.

Visqueu molts anys.

Barcelona, 1 de juny del 1938.

EL SOTS-SECRETARI DE CULTURA,

R. Frontera.

Senyor Alcalde de l'Ajuntament d' Alcover.

SECCIÓ D'ARXIUS. ACTUACIONS ARXIVÍSTIQUES PER LOCALITATS. Expedient d'Alcover: Documentació parroquial. 1 de juny de 1938. Fons ANC1-1 Generalitat de Catalunya (Segona República). Arxiu Nacional de Catalunya. ANC1-1-N-8139.

Descripció

La imatge correspon a un ofici firmat pel sotssecretari de Cultura de la Generalitat de Catalunya, datat de l'1 de juny de 1938, pel qual s'autoritza un representant del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya a recollir i traslladar els fons documentals de la vila d'Alcover (Tarragona).

Interès del document

Aquest document ens permet identificar la importància que donava la Generalitat a la conservació i salvaguarda del patrimoni documental de Catalunya en uns moments

particularment delicats, en plena Guerra Civil espanyola i ens il·lustra la promptitud amb què van actuar les autoritats catalanes per tal de protegir i salvar el patrimoni històric català en perill de desaparició o destrucció.

Així mateix, l'ofici també ens mostra l'organització logística i part de les bases legals del sistema de salvaguarda del patrimoni històric que havien establert i a partir de les quals gestionaven les institucions catalanes.

La protecció del patrimoni documental d'un país és fonamental per garantir la preservació de la memòria, però més enllà del seu interès històric, els documents sovint són prova de drets i la seva conservació és la que ens permet –en tant que societat- garantir la preservació d'aquests drets a persones i col·lectius.

És precisament aquesta qualitat dels documents, en tant que garantia de drets, la que els fa esdevenir un objectiu preuat en moments de conflicte, ja que si s'eliminen les proves dels drets, s'eliminen aquests. I, en conseqüència, la destrucció de patrimoni documental és freqüent en situacions de guerra, així com la restitució i els intents de recuperació amb posterioritat al conflicte.

Context

L'any 1931, amb la proclamació de la Segona República espanyola, es van instituir la Generalitat de Catalunya i les primeres institucions catalanes contemporànies vertaderament autonòmiques. Al cap d'uns quants mesos, després de llargues i intenses negociacions amb el govern central espanyol, es va dotar a Catalunya d'un marc legal propi, l'Estatut de 1932.

Des dels inicis de la constitució de les institucions autonòmiques catalanes, els governs de la Generalitat van mostrar molta preocupació per la recuperació del patrimoni històric i cultural del país, elements vitals per a la construcció i la reafirmació de la identitat nacional de Catalunya. Mesos abans que s'aprovés l'Estatut, es va crear el Consell de Cultura, un organisme que, entre d'altres iniciatives, va elaborar un projecte per organitzar els arxius de Catalunya amb la finalitat de gestionar i protegir eficientment el patrimoni documental català[1]. Així mateix, al cap d'uns quants mesos, amb la definitiva aprovació de l'Estatut de 1932, la Generalitat de Catalunya va obtenir les competències en matèria de gestió del patrimoni artístic, històric i cultural de Catalunya i, conseqüentment, es va poder anar aprovant el marc normatiu per mitjà del qual desenvolupar el projecte en qüestió.

[1] Catalunya. Consell de creació del Consell de Cultura de la Generalitat *Butlletí de la Generalitat de Catalunya*, núm.4. p.17-24. Disponible a: https://dogc.gencat.cat/web/.content/continguts/serveis/republica/1931/19310004.pdf. [Consulta: 03/06/2019].

En aquest context, va destacar la Llei de conservació del patrimoni històric, artístic i científic de Catalunya, aprovada i promulgada l'any 1934[2], la qual va regular el sistema d'arxius de Catalunya amb la finalitat d'incentivar polítiques de gestió documental comunes i efectives arreu del territori (inventariat i catalogació dels fons, cerca i identificació de documentació perduda, difusió i estudi...) i vetllar per la seva preservació a través del control, la difusió de bones pràctiques i la formació d'arxivers professionals.

Amb la Guerra Civil espanyola, la Generalitat va haver d'enfrontar-se a nous reptes. El descontrol inicial de la guerra, caracteritzat per l'esclat de processos revolucionaris paral·lels al conflicte, va provocar que el patrimoni documental estigués en perill constantment. En primer lloc, durant la primera fase de la guerra, a causa de la proliferació i organització descontrolada de milícies revolucionàries que van aconseguir controlar *de facto* àmplies extensions del territori català, tot apoderant-se d'ajuntaments, masies, fàbriques, esglésies i monestirs. Les milícies sovint van ser responsables de la destrucció de documentació, fos perquè pertanyien a personalitats o institucions considerades enemigues de la seva causa, com l'Església, com per pròpia negligència o reutilització del paper i dels dipòsits on es conservaven els documents.

En segon lloc, el mateix desenvolupament de la guerra també va provocar la pèrdua i destrucció de molta documentació arran dels combats, però sobretot a causa dels bombardejos i el desordre polític i social generalitzat que existia a la rereguarda republicana, almenys fins a finals de 1937, fet que va comportar la pèrdua o furt d'una part del patrimoni documental d'ajuntaments, entitats, parròquies, etc.

Davant d'aquesta situació, la Generalitat va haver d'actuar decididament i amb promptitud, i des de poc després de l'esclat de la guerra, va treballar activament per salvaguardar el patrimoni documental català, almenys fins els límits que la pròpia dinàmica de la guerra i els seus modestos recursos econòmics i logístics li van permetre. En aquest marc, hi va jugar un paper molt important la figura d'Agustí Duran i Sanpere, historiador i arxiver i màxim responsable de la Secció d'Arxius de Catalunya (SAC), un organisme instituït per la Generalitat, dependent del Departament de Cultura, encarregat de salvaguardar i protegir el patrimoni documental de Catalunya. Duran i els seus col·laboradors del SAC va pressionar i treballar amb les autoritats republicanes i amb diverses organitzacions i partits afins a la República per recuperar, salvar i protegir el patrimoni documental, van habilitar espais per albergar-lo i preservar-lo i van iniciar tasques de restauració i ordenació d'expedients i fons severament danyats.

Amb el final de la guerra, i malgrat que Catalunya va perdre la seva autonomia i, en conseqüència les seves organitzacions de govern, l'obra realitzada per la Generalitat va permetre que gran part de la documentació que s'havia aconseguit protegir va ser restituïda als seus arxius o dipòsits d'origen; alhora però, amb l'entrada de l'exèrcit nacional a Catalunya, es va iniciar per part de les institucions franquistes, un nou

[2] Catalunya. Llei de Conservació del Patrimoni Històric i Científic de Catalunya. *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm.3, p.91-93. Disponible a: https://dogc.gencat.cat/web/.content/continguts/serveis/republica/1934/19340186.pdf.

episodi de disgregació i destrucció de fons documentals que van ser utilitzats per fonamentar la repressió.

La Guerra Civil espanyola i la seva postguerra doncs, van afavorir la destrucció i la pèrdua de part del patrimoni documental de Catalunya, tot afectant molts arxius, tant d'institucions com de particulars. Part d'aquests arxius van ser destruïts o requisats, d'altres amagats o se'ls van endur a l'exili per protegir-los, mentre que alguns van quedar arraconats en magatzems o oficines fins que algú els va recuperar.

Ja sigui per la voluntat sistemàtica d'esborrar la memòria o per utilitzar-los amb finalitats repressives -com van fer els franquistes-, ja sigui amb la intenció de salvaguardar-los, la conseqüència va ser una disgregació generalitzada dels fons d'arxiu.

A poc a poc, des del restabliment de la democràcia, els esforços de polítics, de professionals i de la societat civil, han anat fent possible la restitució del patrimoni documental als seus titulars, tot facilitant la recuperació de la memòria col·lectiva.

La preocupació de la Generalitat republicana per la protecció i salvaguarda del patrimoni documental, van inspirar les institucions catalanes posteriorment restaurades durant la Transició que, amb l'esperit i la voluntat de la Generalitat i la tasca exercida pels membres del SAC, van considerar la conservació i difusió del patrimoni documental de Catalunya com una tasca primordial per a la recuperació i preservació de la identitat nacional del país, així com dels drets individuals dels seus ciutadans.

Qüestions:

- Digueu de què ens informen els segells de la part superior del document.

- Identifiqueu a quin òrgan pertany aquest ofici.

- D'acord amb aquest ofici, digueu amb qui col·laborava la Generalitat a l'hora d'intentar salvaguardar el patrimoni documental d'Alcover.

- Digueu què es pretenia fer amb el patrimoni documental d'Alcover. Intenteu explicar per què.

- Identifiqueu en virtut de què s'exigeix el compliment d'aquell ofici.

Per continuar indagant:

<u>Fonts arxivístiques</u>

Documents no textuals

- Fons ANC1-1. Generalitat de Catalunya.

Altres fonts

Bibliografia

RISQUES, Manel (dir.). Història de la Catalunya Contemporània. Barcelona: Pòrtic, 1999.

Articles

ZAMORA I ESCALA, Jaume Enric. "El salvament dels arxius catalans durant la Guerra Civil espanyola (1936-1939). *Revista Lligall*, (2000), núm. 16, p. 85-151. Disponible a: https://www.raco.cat/index.php/lligall/issue/archive

Normativa

Catalunya. Consell de creació del Consell de Cultura de la Generalitat *Butlletí de la Generalitat de Catalunya*, núm. 4. p.17-24. Disponible a: https://dogc.gencat.cat/web/.content/continguts/serveis/republica/1931/19310004.pdf [Consulta: 03-06-2019].

Catalunya. Llei de Conservació del Patrimoni Històric i Científic de Catalunya. *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 3, p. 91-93. Disponible a: https://dogc.gencat.cat/web/.content/continguts/serveis/republica/1934/19340186.pdf [Consulta: 03-06-2019].